

Pere Ortega

Investigador del Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Justícia i Pau de Barcelona

1. Una mirada a la mediació

El feina dels agents que treballen en la mediació, l'ajut humanitari i la cooperació en la concepció que els va veure néixer tenen objectius, desenvolupaments i metodologies diferenciadores. Com objectius, el treballador humanitari posa més l'accent en la tasca pal·liativa, d'ajut a les víctimes més directes dels conflictes. El mediador, en canvi, és un professional que té com a missió aturar o impedir l'esclat de la violència, mentre que el cooperant ajuda a la reconstrucció i el desenvolupament de la comunitat.

Però l'evolució experimentada en les relacions internacionals amb una major implicació de la Comunitat Internacional i les seves organitzacions, tant estatals com no governamentals, en tots els afers mundials, ha fet que el paper dels agents que treballen en l'àmbit de la solidaritat anessin confluint en els seus objectius. Així, malgrat les diferències, que ara no faré, en la seva concepció actual, el personal que fa treball humanitari, de mediació o cooperació, desenvolupa un paper que integra tots aquests conceptes en un de sol i que no fa diferència entre ells.² I en l'actualitat es fa difícil distingir entre la figura del cooperant, el mediador i l'humanitari perquè igual treballen per implementar la pau, el desenvolupament, l'ajut humanitari i fer respectar els drets humans com per superar els conflictes, siguin violents o no violents.³

El personal civil que desenvolupa treballs d'aquest tipus, des del seu naixement⁴ s'ha regit per unes regles que han esdevingut un codi ètic de conducta universal. Són els principis del dret humanitari internacional sintetitzats en quatre grans conceptes:

- Neutralitat. Abstenir-se de qualsevol acció que pugui ser interpretada com una presa a favor d'una de les parts. No implicar-se en disputes polítiques, socials, ètniques o religioses.
- Imparcialitat. Abstenir-se i restar al marge de qüestions de gènere, castes, ètnies, religioses o ideològiques.
- Independència. Autonomia en l'acció i els interessos dels partits polítics, dels estats i dels organismes internacionals.

¹ Un aclariment. Tractar en una sola ponència (i en un article) tota la complexitat de la *Prevenició i resolució de conflictes*, que requeriria diverses sessions, resulta impossible. Aquí solament s'ofereix un esquema acompanyat de comentaris, dedicant una especial atenció a l'apartat de *Rehabilitació post conflicte* des de la perspectiva de la societat civil. Per a més aprofundiment en els diferents apartats es recomana consultar la bibliografia final.

² Per veure amb més detall les diferències, consulte: López Armiño, Karlos, *Diccionario de Acción Humanitaria y Cooperación al Desarrollo*, Icaria ed., 2002.

³ Així, en aquest treball, s'utilitzarà indistintament i dependent del context els mots de cooperant, treballador humanitari o mediador.

⁴ La Creu Roja va néixer després de la batalla de Solferino l'any 1859 per ajudar les víctimes de les guerres.

- Universalitat. Totes les víctimes, sense cap discriminació, han de ser ajudades per un igual.

Però aquests principis, especialment el de “neutralitat”, es poden veure trastocats davant greus crims contra la humanitat. Perquè d’acord amb els criteris del nou concepte de “mediador” abans descrits, el mediador també té ideologia i pot acabar afavorint un tipus de víctimes de l’ètnia més agredida en detriment de les víctimes de la part agressora.

Aquí sorgeixen problemes, ja que, si s’abandonen aquests principis, apareixen immediatament nous problemes derivats de les qüestions estructurals que envolten tots els conflictes. Com per exemple les diferències culturals, de classe, de gènere, de divisions de treball (agricultors i ramaders), etc. O ideològiques, prendre partit per un determinat grup social, polític o religiós. Aleshores, es corre el perill que el treball es polititzi o, el que és pitjor, és militaritzi, ja que necessitarà protecció armada per poder actuar solament amb una de les parts. I les altres parts poden interpretar que s’està ajudant el grup rival i percebre els mediadors, cooperants i humanitaris com aliats dels enemics i convertir-los en objectiu d’atacs.

2. La prevenció i la resolució de conflictes

Generalment els estats parlen molt d’*intervenció* per prevenir i resoldre els conflictes i molt poc o gens de *prevenció* de conflictes. Malgrat que en els darrers temps aquest concepte ha anat guanyant terreny en els àmbits de la política internacional i també en el món acadèmic.

Abans d’entrar en matèria s’han de diferenciar en tres temps la prevenció i la resolució: l’*abans*, el *durant* i el *després* del conflicte tenint en compte els conceptes següents.

- ABANS:
Diplomàcia preventiva (a llarg termini)
Alerta primera (a curt termini)
- DURANT:
Gestió de les crisis (a curt termini)
- DESPRÈS:
Rehabilitació post conflicte (a llarg termini)

2.1. Diplomàcia preventiva

La diplomàcia preventiva sempre actua a llarg termini i té com a fonament essencial desactivar les arrels profundes i complexes dels conflictes. Tal com el nom indica, es tracta d’una activitat pròpia dels estats i de la comunitat internacional que principalment actua a través d’institucions internacionals: ONU, OUA, OSCE, UE.

Ha d’intentar intervenir en els tres camps que són els que desencadenen els conflictes:

a) Les causes estructurals:

El repartiment de poder, les divisions socials en castes, qüestions culturals que poden provocar marginació, per tal d'afavorir un accés més equitatiu a l'agricultura o la ramaderia, l'habitatge, la indústria, el treball, l'educació, la salut...

b) La capacitat institucional per tractar les tensions:

Els casos dels països on apareixen riscos, perills o amenaces internes o externes. Per exemple, quan apareix un nacionalisme exclouent, xenòfob o de grups religiosos integristes que pretenen excloure'n d'altres. Tant si ostenten el poder de l'Estat com si apareixen en el sí de la societat, cal ajudar a impedir el brot de violència. Però sense retallar les llibertats, sinó al contrari, enfortint les institucions socials i administratives de l'Estat i afavorint el desenvolupament democràtic de la societat. Mai al contrari, donant suport al retall i repressió dels drets. Per posar un exemple, al nord d'Àfrica: Egipte, Algèria, Tunísia, Marroc, davant el fenomen de l'avenç de l'integrisme i l'islamisme polítics, s'ha perseguit els defensors dels drets humans, polítics de l'oposició i intel·lectuals.

c) La recerca de solucions específiques per a problemes concrets:

Qüestions relatives de l'accés a l'aigua potable entre comunitats: Sudan/Egipte o Israel/Palestina.

La diplomàcia preventiva ha de tractar d'enfortir la pau donant més seguretat humana en tots els seus vessants a la població.

2.2. Alerta primera

L'alerta primera la constitueixen els diferents elements que apareixen abans de l'esclat del conflicte i que si no s'hi posa remei és possible que desencadenin violència. És un moviment d'avís de possibles tensions i conflictes immediats.

L'alerta primera permet als estats i a la comunitat internacional actuar a través de la diplomàcia política per tal de prevenir el conflicte i tractar-lo de manera pacífica. Tracta d'impedir l'esclat del conflicte sota la premissa fàcilment assumible que els mitjans polítics sempre són menys costosos que els militars.

Qualsevol element que sobrepassi un mínim comú denominador militar dels estats en una regió geopolítica pot generar tensions entre els països veïns amb els quals es mantinguin rivalitats polítiques.

Una política d'alerta primera ha de possibilitar la transformació del conflicte per mitjans pacífics.

Els punts forts sobre els quals cal posar atenció són:

- **El militarisme:**

a) Moviments de tropes en les fronteres

Qualsevol moviment o maniobres de forces militars en la proximitat de les fronteres terrestres o marítimes estan considerades un risc de confrontació, sobretot quan hi ha rivalitats.

b) Creixement de la despesa militar

Una despesa militar elevada denota un cert grau de militarisme. Vol dir que es dediquen excessius recursos a les forces armades i a les armes. Superar el 3% del PIB en despesa militar és segons Nacions Unides un avís de militarització.

c) Adquisició d'armaments sofisticats

La compra o fabricació d'armament pesant (avions de combat, bucs de guerra, blindats, míssils...), i també intentar adquirir o fabricar armes de destrucció massiva (nuclears, químiques o biològiques) representa una amenaça per a la resta de països.

• **Qüestions polítiques i socials:**

a) Tendències demogràfiques

Un excés de població jove sense un desenvolupament econòmic que permeti una sortida professional a les seves necessitats pot generar tensions socials. Si el jovent no s'integra en el món del treball pot generar frustracions que degenerin en violència.

b) Violacions dels drets humans

En totes les seves formes, però especialment de les llibertats de les minories culturals. També dels drets civils i polítics: dret d'associació, de religió i d'expressió.

c) Catàstrofes naturals

Les catàstrofes naturals són, en molts casos actuals, producte del canvi climàtic degut a l'acció de l'home sobre la natura, que produeixin sequeres i la fam consegüent.

d) Augment dels preus de productes de primera necessitat que condueixen a disturbis i revoltes.

2.3. La gestió de les crisis des dels governs⁵

Tracta d'impedir el creixement del conflicte un cop s'ha iniciat.

⁵ La gestió de les crisis s'analitza des de dos vessants, govern i societat civil, tot i que tots dos moltes vegades s'entrecreuen, i en alguns casos són complementaris.

Les mesures a aplicar han d'ésser adaptades a cada conflicte específic. Els governs i la comunitat internacional haurien actuar immediatament posant en practica mesures com:

- a) Sancions polítiques, com ara retirar ambaixadors o cridar-los a consulta. Resolucions polítiques de condemna. Marginar-los de les decisions en els organismes internacionals.
- b) Embargaments econòmics o d'armes.
- c) Enviament immediat de mediadors i observadors d'organismes internacionals (OSCE, ONU...).
- d) Ajuda humanitària i d'emergència a la població més necessitada.
- e) Intervencions d'interposició i de mediació mitjançant forces (policia, forces de manteniment de pau, de reconstrucció) d'organismes internacionals competents, ONU o conferències regionals.

Els embargaments econòmics cal mesurar-los cas per cas. Resulta evident que en moltes situacions han estat contraproductius, ja que han servit per reafirmar el règim o lideratge del dictador, cas de Saddam Hussein a Iraq, i castigar el poble del país. Però altres vegades han estat decisius per resoldre el conflicte, cas de l'*apartheid* a Sud-àfrica, on l'embargament va obrir el camí del final del segregacionisme. De la mateixa manera, unes sancions econòmiques a Israel de ben segur farien canviar la política d'agressió i ocupació de Palestina.

Les intervencions militars de manteniment de la pau, a vegades denominades humanitàries, també ocasionen un fort debat que no es pot obviar. Les múltiples intervencions durant la dècada dels 90 en diferents conflictes africans amb el vistiplau de l'ONU i que acabaren en fracàs.⁶ O les participacions actuals d'Espanya a l'Afganistan i el Líban, que són qüestionades per una part de la societat, especialment pel moviment pacifista.

2.4. La gestió de les crisis des de la societat civil

La prevenció de conflictes malauradament és un valor en augment a causa que els conflictes armats en el món actual no han disminuït un cop acabada la guerra freda, sinó que han sofert canvis en la seva naturalesa.⁷ Considerant com estan evolucionant les coses i els conflictes en el món, cada cop el treball dels mediadors en conflictes serà més necessari i, per tant, augmentarà la demanda de professionals en mediació, cooperants i treballadors humanitaris.

Cal considerar que no és el mateix treballar en un context de guerra oberta, quan estan caient les bombes, que abans o després de l'esclat virulent. En aquest cas, el mediador difícilment sortirà de la societat civil, i el rol el jugarà un funcionari governamental o d'un organisme internacional (ONU, OSCE...). La gent que ha participat en

⁶ Ruíz Jiménez, Itziar, *La historia de la intervención humanitaria*, La Catarata, 2005

⁷ Kaldor, Mary, *Las nuevas guerras*, Tusquets ed. 2001. Benítez, Francesc, *Evolució dels conflictes en el començament del segle XXI*, 2007, a www.justiciaipau.org/centredelas

l'acompanyament de població en perill o amenaçada (Brigades internacionals de pau), els voluntaris que han participat com “escuts humans” o “forces de pau” a Bòsnia, Palestina o d'altres indrets, poc o res poden fer enmig de les hostilitats. I a la societat civil li queda reservada la feina, no menys important, de fer pressió als seus governs perquè facin tot el possible per aturar la guerra. Resulta difícil imaginar-se un mediador no governamental parlant amb un senyor de la guerra, un cap d'Estat o un líder polític local, que desitgen ser reconeguts internacionalment i esperen compensacions econòmiques o polítiques que difícilment trobarà en un voluntari civil. Això sense menyspreu per la tasca que poden desenvolupar, abans i després, quan el conflicte s'enquista i s'allarga en el temps. Com va demostrar la mediació de la Comunitat de Sant Egidí en el conflicte de Moçambic entre el Frelimo i la Renamo i que portaren als Acords de Roma de 1992. L'indicat en les crisis de guerra oberta és que les cancelleries dels estats i els organismes internacionals enviïn els seus professionals per apaivagar el conflicte.

3. Rehabilitació post conflicte⁸

Aquest és l'àmbit on els cooperants que provenen de la societat civil poden implementar una tasca de més relleu per ajudar a recompondre la vida comunitària. La situació de la societat després d'un conflicte armat és de fragmentació i desestructuració. Amb tota seguretat la societat civil local serà molt dèbil i és fàcil que el conflicte pugui reprendre de nou. Aleshores el paper dels mediadors és, en primer lloc, d'ajudar a enfortir la societat civil local per tal d'evitar el retorn de la violència. Aleshores, el punt de partida de treball del cooperant sempre és el fet comunitari, perquè és el lloc d'actuació principal per transformar els conflictes. Sempre tenint en compte que els agents locals han de ser els protagonistes i el primer factor en la resolució del conflicte, ja que la implicació correspon, sempre, a les persones afectades pel mateix conflicte i cal implicar-les en la resolució.

Les estratègies a seguir sempre han de ser diversificades, considerant que sempre tots som principiants, que no hi ha cap fórmula estàndard que es pugui aplicar arreu, i que l'aprenentatge el farem ajudant a transformar el conflicte.

3.1. Els diferents factors

a) Cercar un lideratge

El primer factor és refermar el lideratge del poder polític local. Si s'actua en un Estat desmembrat, amb poc poder, que per l'efecte del conflicte ha perdut el control i l'hegemonia de la violència, cal ajudar que la recuperi i pugui donar seguretat a la població. Cal una bona gestió i control dels cossos de seguretat, policia i exèrcit, ja que si el conflicte ha donat pas a l'existència de paramilitars o de grups d'autodefensa, caldrà reintegrar aquests cossos al control de l'autoritat local. Això vol dir l'enfortiment de les institucions polítiques a tots els nivells per prevenir la violència i tenir-la sota control, per preservar els drets humans i la manca de democràcia, i assegurar la distribució de recursos entre els més dèbils.

Els punts clau per assegurar un lideratge haurien de desenvolupar:

⁸ Aquest és l'àmbit al qual dedicaré més atenció, ja que també és l'espai on el mediador pot actuar millor.

- La transparència econòmica per combatre la corrupció. Els conflictes afavoreixen l'aparició de corrupcions de tot tipus que s'han de combatre per assegurar l'acabament de privilegis entre els líders locals, policies, administradors, funcionaris, exèrcit...
- El restabliment de la justícia i el respecte als drets humans. En tots els contextos existeixen drets humans i lleis naturals que s'han de restablir assegurant uns mínims i, si és possible, uns màxims de justícia.
- El restabliment del sistema educatiu, de salut, de planificació familiar, de nutrició, de l'agricultura, del comerç i del treball local que permetin les pautes de seguretat humana de la població
- La reinserció social dels grups militars. Aquest és un element fonamental del lideratge, la capacitat política per assegurar que als joves o homes que deixen les armes i durant molt de temps no han tingut altre mitjà de treball que fer la guerra se'ls permeti la reinserció social mitjançant un treball. No fer-ho pot donar lloc a la delinqüència armada. És el cas de molts països en què, un cop acabat el conflicte armat, la no-reinserció dels homes armats ha donat pas a una altra violència. Com a El Salvador o Sud-àfrica, on avui els morts per armes de foc són superiors a l'època amb conflicte armat pel fet que els grups armats no s'han reinserit laboralment i han continuat fent el que sabien, utilitzar les armes, ara en benefici propi. O a Colòmbia, on la guerrilla és la primera font d'ocupació i d'economia del país, ja que mou vuit-cents mil milions de dòlars a l'any.

b) El retorn de refugiats i desplaçats

Aquesta també és una mesura no sempre fàcil d'aplicar, ja que a vegades formen part del conflicte a resoldre, i no són acceptats per la població per ser membres de grups rivals. Malgrat això, sense solució per als refugiats i desplaçats i el retorn a les seves terres i habitatges serà difícil una resolució del conflicte.

c) Protecció dels grups més vulnerables

Aquells que han estat l'objectiu de guerra i han sofert més atacs: minories religioses, ètniques, dones violades, nens soldats, mutilats de guerra...

d) El paper de les dones

Juguen un paper molt important en les comunitats com a factor mediador del conflicte. La guerra, la violència són generalment masculina. Les dones representen un factor de normalitat enmig del conflicte, elles tenen cura de la vida quotidiana, de la casa, dels fills, del menjar, mentre els homes fan la guerra. És veritat que poden ser objectiu d'atacs i violacions dels grups rivals, però sovint les dones es poden moure millor en el conflicte i es poden desplaçar entre els grups enfrontats sense corre tant de perill. Aleshores juguen un paper molt important per desactivar el conflicte. Cal reforçar el paper de les dones en els conflictes violents, ja que són les primeres a poder treballar com a mediadores en la reconstrucció posterior del conflicte.

e) Enfortir la societat civil

Ja ho hem dit, enfortir la societat civil local és fonamental per contrarestar els abusos comesos durant el conflicte. Cal combatre la corrupció i restablir la confiança entre els membres de la comunitat. S'ha de restablir la llibertat de reunió, d'associació, d'expressió i de premsa.

f) Restablir les relacions interculturals

Desenvolupar relacions de confiança entre les comunitats que permetin l'aproximació i les relacions interculturals entre els grups enfrontats. Al principi dins de la pròpia comunitat, després intentant fer participar altres comunitats. A Bòsnia, després del conflicte de 1999 s'organitzaven festes i balls. Això ajuda a crear empatia. Cal que la gent torni a divertir-se, a crear noves amistats i relacions i a enamorar-se de nou.

g) Educació intercultural

És molt important integrar des de les escoles. Això possibilita el coneixement de "l'altre" que donarà pas a l'empatia.

h) Actuar sobre el medi, no sobre el violent

No es tracta de convèncer els líders dels grups violents. Això resultarà difícil o potser impossible. Sobretot en els conflictes que tenen una forta càrrega ideològica. Els violents tenen arguments que justifiquen els seus actes. Cal influir en el medi on es desenvolupa la violència. En l'entorn social, la comunitat, la família, els veïns, el barri com a mitjà per desactivar i reconduir el conflicte.

Uns acords de pau signats pels responsables del conflicte sovint no el resolen sinó que l'allarguen en el temps, perquè no s'han fet per fer justícia sinó per donar satisfacció política als líders. Si els acords polítics s'han fet a través dels "senyors de la guerra" implicats en atrocitats i violacions dels drets humans, la població no se sentirà satisfeta. És el cas de Iugoslàvia amb els acords de Dayton (1995), on els principals responsables, Milosevic i Tudjman, veien satisfetes les seves demandes i reconegut el seu lideratge per la comunitat internacional. Això és donar un reconeixement als agressors i crea desànim entre la població i les víctimes, que continuaran reclamant justícia.

i) Els polítics

La reconstrucció després dels conflictes no necessàriament passa pels polítics. Els polítics busquen solucions a curt termini -dos, tres, quatre anys-, els temps que durarà la seva vida política. En canvi la reconstrucció cal buscar-la a llarg termini. Per tant, més que influir sobre els polítics, els mediadors han d'intentar influir sobre els gestors i els funcionaris que continuaren la gestió de la crisi un cop hagin marxat i canviat els polítics.

j) Utilitzar la religió

La religió sempre juga un efecte positiu sobre les persones, siguin religions monoteistes o no, ja que totes les religions tendeixen a ser universals en els valors. Cal aprofitar i promoure aquests valors com a factor inclusiu.

k) El retorn a la normalitat

Aquest és un factor polèmic. A vegades la normalitat vol dir retornar a establir les condicions que van fer possible el conflicte. Aleshores s'han de desenvolupar altres tipus de sinergies que evitin el retorn al passat. Això no és pas fàcil, però s'ha d'intentar buscar alternatives que estableixin noves pautes de convivència comunitàries i que creïn una nova normalitat diferent a l'anterior.

l) L'empoderament

Una qüestió molt important és que la gent recuperi el "poder" sobre la seva vida, el medi i el seu entorn. És el que diem empoderament. Que la gent pugui decidir sobre el seu present i construir el seu futur. Que les persones que han patit la violència s'impliquin lliurement en la reconstrucció i en la creació de nous vincles socials entre la gent de la seva comunitat.

ll) La democràcia

El model de democràcia, evidentment, no ha de ser necessàriament l'occidental de democràcia representativa i parlamentària, ja que els conflictes es donen en contextos socials i culturals molt diferents. Per tant, no es pot establir un joc de majories i minories, o majories simples que, en conflictes amb fortes connotacions ètniques, pot comportar reobrir-lo. Es poden assajar altres formes de democràcia que permetin la cohesió i el consens. Per exemple, l'acceptació dels líders i costums tradicionals de la comunitat, consells d'ancians, assemblees de notables, consells locals, regionals, de tribu, assemblees de barri, etc. I buscar la coordinació i creació de xarxes entre aquests estaments.

4. Prevencions a la prevenció de conflictes

Des que les Nacions Unides va apadrinar la creació de centres de prevenció de conflictes, aquests han proliferat de manera notòria. Tant en l'àmbit governamental dels organismes internacionals, en l'acadèmic lligat a universitats, com en l'àmbit civil amb patrocini governamental, amb la creació d'instituts per la pau, centres d'alerta primera, centres de resolució de conflictes... Per què s'insisteix tant en la fórmula de "prevenció de conflictes"? Perquè hi ha la mala consciència dels governs de sentir-se corresponsables dels conflictes, si més no, perquè formen part de la comunitat internacional i l'ONU, organisme encarregat d'administrar la pau mundial. Cap d'ells sembla que fins avui hagi estat capaç de prevenir, malgrat estar llargament anunciats, els conflictes de Rwanda, Sierra Leone, Libèria, Somàlia, Tímor Oriental, l'ex-Iugoslàvia (Croàcia, Bòsnia, Kosovo), o els malauradament eterns del Kurdistan, Palestina..., que no semblen tenir solució. Aleshores, sense negar que aquest camí no sigui necessari i que ajudaria, en molts casos, a prevenir i solucionar molts conflictes, resulta un xic ingenu pensar que aquests tipus de centres puguin acabar amb els

conflictes, ja que hi ha sempre un “factor humà” que mai no podrà ser previngut. És a dir, aturar l’estultícia i l’afany de poder d’aprenents de dictadors.

Així, la solució dels conflictes és de més llarg abast i requereix d’alguna cosa més que disposar de centres que previnguin guerres i conflictes. El gran repte continua sent disposar d’una autoritat mundial capaç de fer creïble la Declaració Universal dels Drets Humans. L’organisme mundial existeix: Nacions Unides, la carta del seu naixement continua sent vàlida. Però, en canvi, el bloqueig de la seva estructura per part de les potències que controlen el seu Consell de Seguretat impedeix abordar amb eficàcia els conflictes. Cal, doncs, una profunda reforma interna per aconseguir la seva democratització. Especialment del Consell de Seguretat, la instància que avui administra els conflictes i la pau mundial.

Aquesta ONU enfortida hauria d’administrar regions geogràfiques més petites, per abordar els problemes regionals en el seu conjunt i buscar solucions. És fàcil imaginar que un organisme polític on es pugessin abordar els problemes regionals dels Balcans, del Magrib, del Pròxim Orient o el Sud-est asiàtic seria més eficaç per prevenir conflictes amb conferències de pau regionals per tal d’apaivagar-los, i impedir rebrotos de violència. I hauria de treballar amb mesures complementàries per tal d’impedir l’aparició de nous conflictes i guerres.

La primera i més important seria una progressiva desmilitarització dels estats, amb l’aprovació d’acords per eliminar les armes NBQ, de destrucció massiva (nuclears, químiques i biològiques), seguit d’una reducció dels exèrcits, de l’armament pesant i de les despeses militars dels estats fins rebaixar-les per sota de l’1% del PIB. Aquests acords de desarmament haurien d’anar acompanyats de mesures de control i restricció sobre el comerç d’armes mundial, la total transparència d’informació sobre tots els aspectes militars (exèrcits, armament i compres d’armes).

Una segona mesura seria dotar de recursos la Cort Internacional de Justícia per les disputes internacionals, i el seu Tribunal Penal Internacional per la persecució de crims de guerra i greus violacions dels drets humans i contra la humanitat.

I la tercera, la creació d’una força permanent i depenent de Nacions Unides amb competències exclusives per intervenir en conflictes i implementar la pau. La qual cosa hauria d’anar acompanyada de la renúncia dels estats a intervenir fora de les seves fronteres i, inevitablement, aniria acompanyada de la disminució dels exèrcits nacionals, que restarien solament per a la defensa del seu territori.

Bibliografia

Benítez, Francesc, *Evolució dels conflictes en el començament del segle XXI*, 2007 en www.justiciaipau.org/centredelas

Beristain, Carlos Martín, *Reconstruir el tejido social*, Icaria, 1999

Beristain, Carlos Martín, y Riera, Francesc, *Afirmación y Resistencia*, Virus, 1992

Centre Delàs d’Estudis per la Pau, *Humanitarisme militar, Militarisme humanitari*, Centre Delàs, 2007

Fisas, Vicenç, *Cultura de paz y gestión de conflictos*, Icaria, 1998

Galtung, Johan *Tras la violencia 3R: Resolución, Reconstrucción, Reconciliación*, Bakeaz, 1998

Kaldor, Mary, *Las nuevas guerras*, Tusquets, 2001
Lederach, John Paul, *Construyendo la paz. Reconciliación sostenible en sociedades divididas*, Bakeaz, 1998.
Osorio, Tamara, Aguirre, Mariano, *Después de la guerra*, Icaria, 2000
Pérez Armiño, Karlos, *Diccionario de Acción Humanitaria y Cooperación al Desarrollo*, Icaria, 2002.
Ruíz Jiménez, Itziar, *La historia de la intervención humanitaria*, La Catarata, 2005
San Juan, Cesar (ed.), *Catástrofes y ayuda humanitaria*, Icaria, 2001
Unidad de Estudios Humanitarios, *Los desafíos de la acción humanitaria*, Icaria, 1999